

De voorbereiding van een verhaal

De verteller wil het publiek betrokken houden bij de voorstelling. Een belangrijke opgave is daarom, om de rode draad van het verhaal vast te houden en zo een spanningsboog te creëren. De eerste voorbereiding van een vertelling richt zich dan ook op het uitstippelen van die rode draad en bestaat uit drie delen:

- het analyseren van het verhaal
- het kiezen van een leidmotief
- de voorbereiding van de vertelling

Verhaalanalyse

Voor het analyseren van het verhaal grijpen we terug op de opbouw van verhalen zoals die door Aristoteles in zijn *Poëtica*² werd beschreven. Hij stelt dat een verhaal een vaste opbouw kent, bestaande uit vijf verhaalmomenten die samen de spanningsboog van een verhaal vormen. Deze vijf verhaalmomenten zijn:

1. het exposé

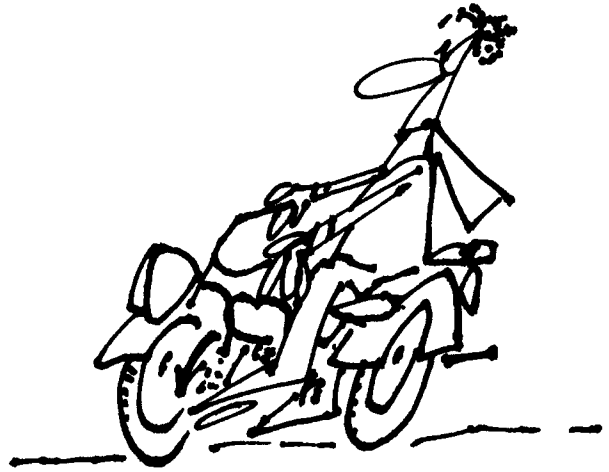
De beschrijving van de beginsituatie van het verhaal, zodat de luisteraar het verhaal kan begrijpen. De belangrijkste elementen hiervan zijn tijd^a, plaats^b, één of meerdere personages^c en het verlangen^d van de hoofdpersoon.

'Honderd jaar geleden' leefde er een jongeman wiens hoofd bijna helemaal leeg was^a. Hij woonde met zijn ouders in een klein huisje in het bos bij een groot meer^b. In dat lege hoofd leefde één grote wens: hij wilde prins worden^d. Hij had één keer een prins gezien en sinds die tijd leefde die wens in een klein hoekje van zijn hoofd. De moeder voedde de jongen op^c, terwijl zijn vader in het bos hout hakte^c. Zij maakte zich zorgen om zijn lege hoofd. Omdat de jongen de hele dag niets, maar dan ook helemaal niets deed, wist zij niet beters te bedenken dan hem elke ochtend buiten tussen de kippen te zetten. En zo kwam het dat de jongen als geen ander worden kon zoeken, kon kakelen en scharrelen. Alleen eieren leggen was hem nog nooit gelukt.'

2. het motorisch moment

Dit is het einde van de inleiding, maar vooral het moment waarop het verhaal daadwerkelijk van start gaat. In de situatie gebeurt iets dat om een oplossing vraagt. Je zou kunnen zeggen dat de motor van het verhaal gaat lopen. Vaak kunt u in een verhaal dit moment herkennen aan zinsneden als 'Plotseling' of 'Op een goede dag'.

'Op een zonnige dag kwam bij het huisje in het bos een bonte circusstoet voorbij. De jongen kraaide van plezier toen hij de clowns, de beren en de acrobaten voorbij zag komen. De circusbaas herkende in het gekraai een rasartiest. Hij gaf de verbaasde moeder 10 zilveren dukaten en nam de jongeman op in zijn gevolg.'

3. het hoogtepunt

De motor van het verhaal is onhoudbaar op weg naar het antwoord op de belangrijkste vraag in dit verhaal: wordt de jongeman een prins of blijft hij een zonderling?

'Tijdens de voorstelling raakte de burgemeester opgetogen over die jongeman die alles wat hem ooit was voorgedaan perfect kon nakraaien. 'Wat een grap, wat een geheugen', sprak hij opgewonden. 'Ik wil hem hebben, zodat hij over een maand in onze stad Prins Carnaval kan zijn. Een betere nar kunnen we niet vinden!' Hij gaf de circusbaas 15 zilveren dukaten en kreeg de jongeman mee naar huis. Vier weken later stond de jongeman als prins boven op de praalwagen en regeerde vijf dagen lang over de stad.'

4. de afloop

Na het hoogtepunt is het verhaal nog niet afgelopen. We blijven nieuwsgierig naar de verdere belevenissen van de hoofdfiguren. Wat voor invloed had deze gebeurtenis voor hun verdere leven?

'De jongeman gaf alle toespraken en redevoeringen ten beste die in zijn inmiddels volle hoofd waren opgeslagen. Het publiek vond het prachtig. Het genoot van de karikaturen van de politici die zij de afgelopen jaren noodgedwongen hadden gekozen. Zij wilden telkens opnieuw de verhalen van de jongeman horen. De jongeman reisde van theater naar theater, het hele land door. Overal stonden de toeschouwers voor zijn programma in de rij.'

5. het eindbeeld

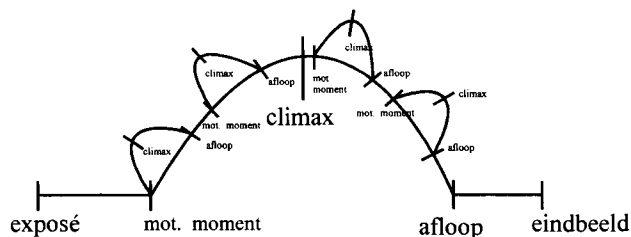
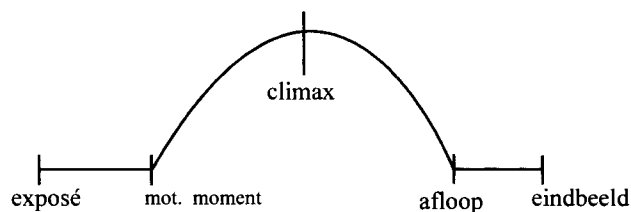
Een vertelling richt zich altijd tot een publiek. De verteller wil iets overbrengen. Het eindbeeld vormt daarvan de conclusie. Dat kan de moraal van het verhaal zijn, maar dat hoeft niet altijd expliciet het geval te zijn. Het meest voorkomende eindbeeld kent iedereen: 'En zij leefden nog lang en gelukkig'.

² Aristoteles: *Poëtica*, vertaald door N. van der Ben en J.M. Bremer, Amsterdam, Athenaeum-Polak & van Gennep 1995

'Niet uitsluitend tijdens carnaval, het hele jaar door was het gekraai van de jongeman te horen. Langzaam breidde hij zijn programma uit met liederen, imitaties en schetsen uit het dagelijks leven. Het cabaret was geboren.'

Wanneer een verteller bovenstaande vijf verhaal-momenten goed in zijn hoofd heeft geprent, dan kunnen deze dienen als wegwijzers. Zij geven de route aan die er door het verhaal moet worden afgelegd, en behoeden de verteller voor verdwalen. De vijf momenten zijn niet statisch. Zij zijn afhankelijk van de interpretatie van de verteller. Aristoteles hanteerde als uitgangspunt dat het uitsluitend mogelijk is om interpreterend te vertellen. Bij elke nieuwe interpretatie van het verhaal moeten de vijf bakens opnieuw worden gezet.

Ook is het mogelijk dat er meerdere spanningsbogen in één groot verhaal optreden. De zeven werken van Heracles is daarvan een voorbeeld. In dit verhaal moet Heracles zeven opdrachten uitvoeren. Aan het einde van elke opdracht (de afloop van het verhaal) volgt een nieuwe (een nieuw motorisch moment) met een eigen climax en afloop.

Leidmotieven

Naast de spanningsboog is er in een verhaal ook sprake van een centrale drijfveer, het leidmotief. Op het motorisch moment gaat de motor van het verhaal lopen. Het leidmotief zorgt ervoor dat de motor blijft lopen.

Wanneer de verteller tijdens zijn voorbereiding duidelijk heeft vastgesteld wat het motief van zijn verhaal is, dan kan hij zich daardoor tijdens de vertelling laten leiden. Het geeft argumenten voor inhoudelijke interpretaties en aanwijzingen voor de plaats van de vijf hoofdmomenten. Ook keuzes ten aanzien van spanningsopbouw, ritmeverschillen en weglatingen kunnen worden gebaseerd op het gekozen leidmotief. Naast de verteller krijgt ook het

publiek een leidraad aangereikt, waarlangs het mee kan denken over het verloop van het verhaal.

Een bekend leidmotief is 'de opdracht'. Die speelt in het bovenstaande voorbeeld van de jongeman een rol. De jongeman heeft zichzelf de opdracht gegeven om prins te worden. Zijn verlangen drijft hem daartoe. Zowel zijn lethargie, zijn onmacht, uit het begin van het verhaal als datgene wat hij in zijn hersens opneemt wordt bepaald door die wens. De verhaal-motor blijft op gang totdat blijkt of aan de opdracht 'prins worden' wel of niet is voldaan. Pas dan kan het verhaal naar een afloop leiden. Een goede afloop: 'En hij leefde nog lang en gelukkig als prins carnaval' of een slechte afloop: 'Omdat er nergens een troon voor hem klaarstond stierf hij van verlangen'.

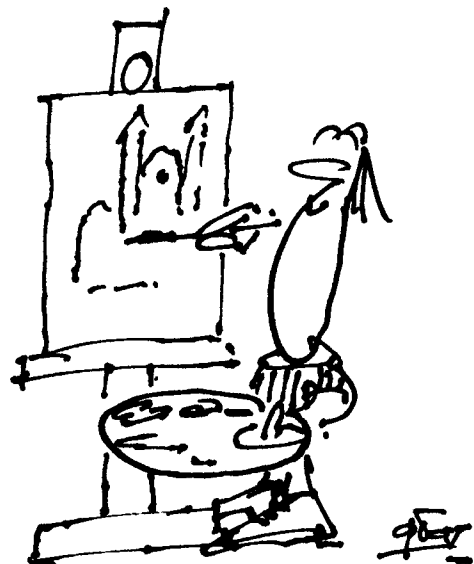
In het artikel 'Sterren en stars in vertellingen'³ heeft Martin van der Mey beschreven welke vaste thema's (vertelconstructies) telkens weer in verhalen terugkeren. Hij kwam tot onderstaande lijst:

1. de speurtocht

Dit is een zeer veel voorkomend drijfveer: het vinden van de levensboom, de graal, de verloren gewaande vader. Meestal zijn er veel hindernissen te overwinnen voordat het uiteindelijk lukt het gezochte te vinden.

2. de opdracht

Totdat de opdracht is vervuld blijft het verhaal spannend. Zou het lukken? Opdrachten kun je van anderen krijgen of jezelf geven. Zo krijgt Roodkapje van haar moeder de opdracht om eten te brengen naar haar zieke grootmoeder, maar geeft de jongeman zichzelf de opdracht om prins te worden.

³ Van der Mey, M.: *Sterren en stars in vertellingen, Speel mee, Jaargang 14 aflevering 6, Lans 1990*